

Uddrag af

Ubi bene, ibi patria. Rational choice og national identitet i den dansk-tyske grænseregion 1840-1848

Af Hans Schultz Hansen

”Ubi bene, ibi patria – rational choice

Den latinske sentens *ubi bene, ibi patria* lyder i direkte oversættelse: hvor det går mig godt, dér er mit fædreland. Eller i en let tilspidset omskrivning til nutidens videnskabelige sprog: den enkeltes valg af national identitet beror ikke så meget på en fællesskabsfølelse, der er givet på forhånd, som på individets fornuftsbaserede valg gennem en afvejning af fordele og ulemper i forhold til personlige interesser. I samfundsvidenskabelig teori betegnes en sådan afvejning gerne som *rational choice*.

Den nationale identitet manifesterede sig i 1800-tallet ofte ved tilslutningen til en af tidens mange nationalbevægelser, der som mål havde dannelsen af en selvstændig og forenet nationalstat. Ifølge den amerikanske nationalismeforsker Michael Hechter kan tilslutningen til en national bevægelse netop også forklares ud fra teorien om *rational choice*. Hechters udgangspunkt er dette: *”it can be expected that everyone will prefer more wealth, power and honour to less”*. Man slutter sig ifølge Hechter til en national bevægelse, fordi man forventer at opnå fordele for sig selv. Med Hechters ord: *”the members of any ethnic group will engage in collective action only when they estimate that by doing so they will receive a net individual benefit*.

For mennesker med en stærk national bevidsthed er dette synspunkt provokerende. Blandt nationalismehistorikere er det næppe så kontroversielt, om end *rational choice* teoriens anvendelse på valget af national identitet også her møder kritik. De videnskabelige kritikere fremhæver, at forklaringsmodellen ikke tilgodeser ideologi, kollektive værdier, erindringer, symboler og følelser. De bestrider, at nationalisme kan reduceres til en jagt på goder. Dette er givetvis rigtigt, men udelukker ikke, at *rational choice* forklaringer kan være bæredygtige et stykke hen ad vejen.”

.....

”Under nationalismens opkomst i 1800-tallet var hertugdømmet Slesvig således underlagt såvel dansk som tysk indflydelse og kultur. Slesvigerne havde dermed forudsætningerne for at kunne vælge mellem dansk og tysk. Fra ca. 1840 konkurrerede en dansk og en slesvig-holstensk-tysk nationalbevægelse om slesvigernes gunst. Dermed fik slesvigerne også muligheden for at kunne vælge mellem to nationalstatslige projekter. Foreløbig kunne de imidlertid også vælge at indtage en afventende holdning. Dette så meget mere som befolkningen i hertugdømmet var præget af fjørnationale identiteter.

.....

”Omkring 1840/41 blev danske henholdsvis slesvig-holstenske nationale synspunkter bestemmende for partidannelsen i de slesvigske stænder og overskyggede snart den oprindelige modsætning mellem liberale

og konservative. Fra begyndelsen af 1840'erne fremstod to nationale bevægelser med hver deres nationalstatsprojekter, som slesvigerne kunne vælge imellem. I revolutionsåret 1848 blev slesvigerne mere eller mindre tvunget til at tage stilling."

.....

"Var man en traditionelt indstillet gårdmand i en egn præget af de mellemstore landbrug, og så man sig selv i et modsætningsforhold til godsejere og embedsmænd og andre "store", men stolede man desto mere på kongens velvilje, så fandt man sine interesser bedst varetaget af den danske bevægelse. Opfattede man derimod sig selv som værende på forkant med samfundets modernisering og hørende til samfundets elite af akademisk uddannede eller økonomisk velstående iværksættere, så man snarere sine interesser i at opretholde og styrke forbindelserne sydpå bedst fremmet af den slesvig-holstenske bevægelse. Med andre ord synes rational choice forklaringen for en umiddelbar betragtning at besidde en betydelig bærekraft i det slesvigske tilfælde."

.....

"Begge nationale bevægelser var på det rene med, at der især i landbefolkningen fandtes en stærk slesvigsk regional identitet, som de med skiftende held appellerede til i håb om nye tilhængere. I 1847 havde danskerne mest held hermed. Men det lykkedes ikke nogen af bevægelserne at engagere det tavse flertal."

.....

"Som lægen Claus Manicus udtrykte det i 1840: "Hvis man nu opfordrer os til at blive rene holstenere eller rene danskere, til at antage tyskheden eller skandinavismen, til at tilslutte os Det tyske Forbund eller den danske stænderforsamling, så forlanger man det umulige". Flensborgerne var endnu ikke parate til at melde sig under de nationale faner."

.....

"Det har ikke været muligt at udpege bestemte økonomiske og sociale interesser bag underklassens pludselige og massive tilslutning til den danske bevægelse. Hverken den nationale presse eller de nationale foreninger appellerede til underklassen i deres agitation. For underklassens vedkommende synes rational choice forklaringer således at komme til kort. Snarere havde den slesvig-holstenske politimester Krohn i Flensborg ret, når han i november 1848 skrev i en beretning: "Lad også oprindelsen til Flensborgs danske sympatier til dels kunne føres tilbage til lokal- og privatinteresser, den danske sag er blevet til en følelsessag, især hos de mange tilhængere i de nedre klasser...". Baggrunden herfor skal formentlig søges i allerede eksisterende traditioner. "

.....

"Sammenfatning

Teorien om rational choice som grundlag for tilslutningen til nationale bevægelser forekommer relevant for tolkningen af slesvigernes valg i 1840'erne. Sammenfaldende mønstre i de respektive nationale bevægelses materielle agitation, geografiske højborg og sociale tyngdepunkter sandsynliggør, at forventninger til

bevægelsernes varetagelse af økonomiske og standspolitiske interesser har været en væsentlig faktor for det nationale valg. Dette må dog indskrænkes til først og fremmest at gælde de tilhængere, som af egen drift valgte side i 1840'erne. Forklaringsmodellen synes derimod mindre rammende for de mange, hvis valg var fremtvunget af den slesvig-holstenske opstand i marts 1848. Navnlig synes forklaringen her at komme til kort overfor den danske bevægelses mange nytilkomne tilhængere fra underklassen. Der er i hvert fald ikke lykkedes at identificere et "interessekompleks" med en klar relation til disse sociale lag. Det kan skyldes, at der ikke findes så mange kilder herfra, men de nationale bevægelser fremkom heller ikke med appeller, der var rettet mod disse grupper – allermindst den slesvig-holstenske bevægelse, der nærmest hoverede over, at så mange på dansk side tilhørte de lavere sociale lag. Modsat har vi i de flensborgske købmænds fastholden ved det danske helstatsmonarki og Slesvigs selvstændighed et klart eksempel på, at udskydelsen af et valg mellem det danske og det slesvig-holstenske nationsbygningsprojekt også kunne bero på rational choice."